

ОЦІНЮВАННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті здійснено оцінювання стійкого розвитку підприємств машинобудування з позиції економічної складової. Досліджені такі основні показники розвитку підприємств машинобудування, як обсяги виробництва та реалізації продукції, фінансові результати діяльності та рівень рентабельності підприємств галузі, а також стан основних засобів.

Оскільки підприємства машинобудування являють собою цілий складний комплекс взаємодії різних галузей, то оцінювання розвитку у статті проведено за видами діяльності: виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, виробництво електричного устаткування, виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань, виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів. Було встановлено, що для кожного виду діяльності характерні певні особливості у тенденціях та закономірностях розвитку.

Проведене оцінювання доводить, що для розвитку підприємств машинобудування характерні такі негативні риси, як розбалансованість і нестійкість, про що свідчить нерівномірна динаміка обсягів виробництва та реалізації готової продукції, фінансових результатів та рентабельності операційної діяльності; стримує розвиток підприємств машинобудування також високий рівень зношеності основних засобів.

The article assesses the sustainable development of mechanical engineering enterprises from the standpoint of the economic component. The following basic indicators of the development of mechanical engineering enterprises, such as volumes of production and sales of products, financial results of activities and the level of profitability of enterprises in the industry, as well as the state of fixed assets, were investigated.

Since engineering companies represent a complex complex of interactions of different industries, the development assessment in the article was conducted by type of activity: computer manufacturing, electronic and optical products, production of electrical equipment, production of machinery and equipment not attributed to other groups, production of motor vehicles, trailers and semi-trailers and other vehicles. It was found that for each activity there are certain features in trends and laws of development.

The conducted evaluation shows that for the development of mechanical engineering enterprises, such negative features as imbalances and instability are characteristic, as evidenced by the uneven dynamics of production volumes and sales of finished products, financial results and profitability of operating activities; constrains the development of mechanical engineering enterprises and the high level of depreciation of fixed assets.

Ключові слова: підприємства машинобудування, стійкий розвиток, тенденції та закономірності розвитку, обсяги виробництва та реалізації, фінансові результати діяльності, рентабельність, ступень зносу основних засобів.

Key words: mechanical engineering enterprises, sustainable development, trends and patterns of development, production and sales volumes, financial performance, profitability, degree of depreciation of fixed assets

Постановка проблеми. Машинобудування є важливою галуззю економіки України, розвиток якої забезпечує підвищення рівня соціально-економічного стану країни у цілому, а перехід підприємств машинобудування до стійкого розвитку надасть поштовх до стійкого розвитку України взагалі. Разом з тим, сучасні умови господарювання, що характеризуються нестабільністю зовнішнього середовища, постійними трансформаційними процесами у суспільстві як на глобальному рівні, так і на рівні країни, інтеграційними процесами до світового господарства, ускладнюють стійкий розвиток підприємств машинобудування. У зв'язку з цим, забезпеченню стійкого розвитку підприємств машинобудування сприяє постійний систематичний моніторинг основних показників їх економічного розвитку з метою визначення тенденцій та закономірностей, що склалися в процесі їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стійкого економічного розвитку підприємств машинобудування присвячували свої праці такі науковці, як Б. М. Андрушків, Л. М. Мельник, О. Б. Погайдак, О. Мазуренко, Л. Є. Довгань, Г. А. Мохонько, Л. Л. Ведута та інші. Незважаючи на велику кількість досліджень, питання стійкого розвитку підприємств машинобудування залишається актуальним, що пов'язано з постійними змінами у політичному та бізнес-середовищі, зростанням конкуренції та економічною глобалізацією.

Формулювання цілей статті. Метою статті є оцінювання економічного розвитку підприємств машинобудування, основних тенденцій та передумов стійкого економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Машинобудування в Україні є складним процесом взаємодії різних галузей та виробництв, а також держаної політики у цілому. Підприємства машинобудування включають: сільськогосподарське машинобудування, транспортне машинобудування, яке, у свою чергу, поділяється на автомобіле-, судно-, вагоно-, тепловозо-, літакобудування та інше. Всі підприємства машинобудування об'єднують в одне ціле спільні технології, сировина, матеріали та кінцеве призначення готової продукції.

Підприємства – виробники машин та устаткування для **легкої і харчової промисловості** розташовані переважно у центрах розвитку легкої та харчової галузі. Підприємства машинобудування, що виробляють устаткування для харчової промисловості розташовані переважно у таких містах, як Київ, Харків, Дніпропетровськ, Одеса, Запоріжжя, Полтава, Маріуполь, Черкаси, Сміла, Львів, Мелітополь, Ужгород. Підприємства-виробники устаткування для легкої промисловості розташовані переважно у таких містах, як Харків, Київ, Полтава, Чернівці, Херсон, Мелітополь, Одеса, Івано-Франківськ, Фастов, Бердичев, Чернігов, Кам'янець-Подільськ та ін.

Продукція машинобудівної галузі представлена такими видами: виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, виробництво електричного устаткування, виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань, виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів.

Для визначення тенденцій та закономірностей економічного розвитку машинобудівної галузі проаналізуємо обсяги виробництва та реалізації продукції, фінансові результати діяльності галузі, рівень рентабельності галузі, а також стан основних засобів за 10 років.

Дослідження обсягів виробництва та реалізації продукції підприємств машинобудування за 2008 – 2017рр. наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз обсягів виробництва та реалізації продукції підприємств машинобудування за 2008 – 2017рр.

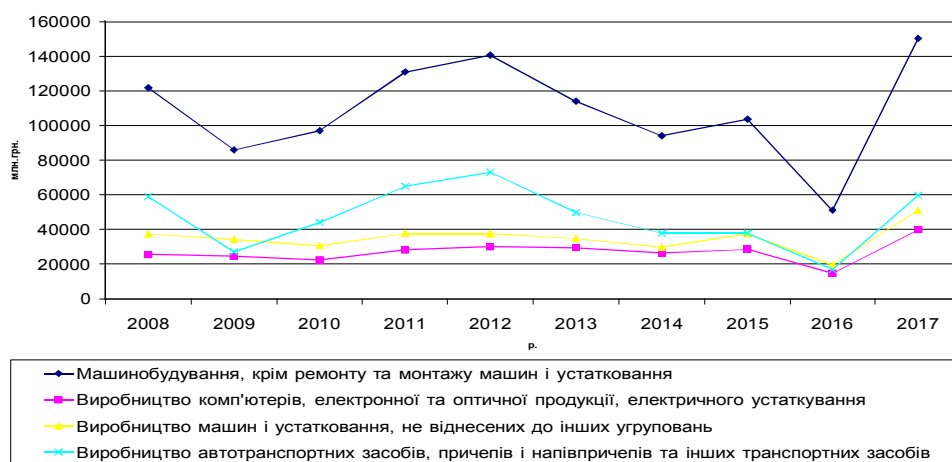
№ з/п	Показники	Роки									
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1	Машинобудування, млн. грн	121780	85837	97060	130853	140544	113931	94092	103713	51005	150425
1.1.	У % до попереднього року	-	70	113	135	107	81	83	110	49	295
	У т.ч.:										
2	Виробництво комп'ютерів, електричного устаткування млн. грн	25581	24505	22447	28245	30018	29341	26558	28429	14624	39696
2.1.	У % до попереднього року		96	92	126	106	98	91	107	51	271
3	Виробництво машин і устаткування млн. грн	37272	34246	30609	37623	37568	34782	29713	37509	19492	51122
3.1.	У % до попереднього року		92	89	123	100	93	85	126	52	262
4	Виробництво транспортних засобів млн. грн	58928	27083	44002	64981	72953	49803	37818	37770	16886	59599
4.1.	У % до попереднього року		46	162	148	112	68	76	100	45	353

* Розроблено автором за даними 2-9

Дослідження обсягів виробництва та реалізації продукції підприємств машинобудівної галузі за 2009 – 2017 рр. свідчать про їх стрибкоподібну динаміку. Якщо, протягом 2009 – 2012 рр. відбувалося зростання обсягів виробництва та реалізації продукції (на 13% у 2010р. порівняно з 2009р., на 35% у 2011р. порівняно з 2010р. та на 7% у 2012 р. порівняно з 2011р.), то у 2013 -2014 рр. відбулося їх скорочення (на 19% у 2013 р. порівняно з 2012 р. та на 17% у 2014р. порівняно з 2013 р.). Падіння обсягів виробництва та реалізації продукції у цей період пов'язано як з політичною нестабільністю у країні, порушенням економічних зв'язків та військовими діями на сході України, так і скороченням кількості підприємств машинобудування, що знаходяться на території зони АТО та Криму. У 2015р. обсяги виробництва зростають на 10% порівняно з 2014р., але знижуються на 51% у 2016р. У 2017р. обсяги

виробництва та реалізації продукції підприємствами галузі машинобудування суттєво зростають (на 195% порівняно з 2016р.), що пов'язано з поживленням економіки України після спаду у 2014р., поступовим налагодженням торгівельних зв'язків, певною політичною стабілізацією.

Динаміка обсягів виробництва та реалізації продукції машинобудівної галузі за 2008-2017рр. наведено на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка обсягів виробництва та реалізації продукції машинобудівної галузі за 2008-2017рр. [розроблено автором за даними 2-10]

На рис. 1. чітко простежується стрибкоподібна динаміка обсягів виробництва та реалізації продукції машинобудування. Причому, у підприємств, що здійснюють виробництво машин та устаткування, не віднесених до інших угруповань, падіння обсягів виробництва та реалізації продукції відбувалось протягом 2012 – 2014рр. та у 2016р., а у підприємств, що здійснюють виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції падіння обсягів відбувалось протягом 2012 – 2016 рр. Не дивлячись на те, що обсяги виробництва та реалізації продукції машинобудівної галузі зростають у 2017р. порівняно з 2010р., стрибкоподібна динаміка обсягів протягом 2010-2017рр. свідчить про розбалансований, нестійкий розвиток підприємств машинобудування.

Наступним показником, що характеризує тенденції стійкого розвитку підприємства є фінансові результати діяльності. Дослідження фінансових результатів діяльності підприємств машинобудування за 2008 – 2017 рр. наведено у таблиці 2.

За даними таблиці 2 видно, що протягом 2008 – 2013 рр. загальним фінансовим результатом підприємств машинобудування був прибуток, протягом 2014 – 2015 рр. — збиток. Очевидно, що отримання підприємствами машинобудування збитку у цей період пов'язано зі скороченням обсягів виробництва та зниженням ефективності діяльності. У 2016-2017рр., у зв'язку зі збільшенням обсягів виробництва і реалізації продукції загальним фінансовим результатом підприємств машинобудування був прибуток.

Таблиця 2

**Аналіз фінансових результатів діяльності підприємств машинобудування
за 2008 – 2017 рр.**

№ з/п	Показники	Роки									
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1	Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн	705	1921	6859	14638	13323	5527	-20502	-12652	1696	9023
1.1.	У % до попереднього року		273	357	213	91	41	-371	62	-13	532
	У т. ч.:										
2	Виробництво електронної продукції, електричного устаткування млн.грн	225	2002	776	1787	2080	1115	-6028	-3350	1565	3078
2.1.	У % до попереднього року		892	39	230	116	54	-541	56	-47	197
3	Виробництво машин і устаткування млн.грн	919	1406	1930	2399	2132	1369	-3891	-2803	1519	2645
3.1.	У % до попереднього року		153	137	124	89	64	-284	72	-54	174
4	Виробництво транспортних засобів млн.грн	-439	-1487	4154	10451	9111	3043	-10582	-6499	-1388	3301
4.1.	У % до попереднього року		339	-279	252	87	33	-348	61	21	-238

* Розроблено автором за даними 2-10

Необхідно також зазначити, що підприємства, які здійснюють виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції отримали збиток у 2014 – 2015рр.р., а підприємства, що виробляють машини та устаткування, не віднесених до інших груп, отримували збиток протягом 2008 – 2009 рр. та 2014 – 2016 рр.

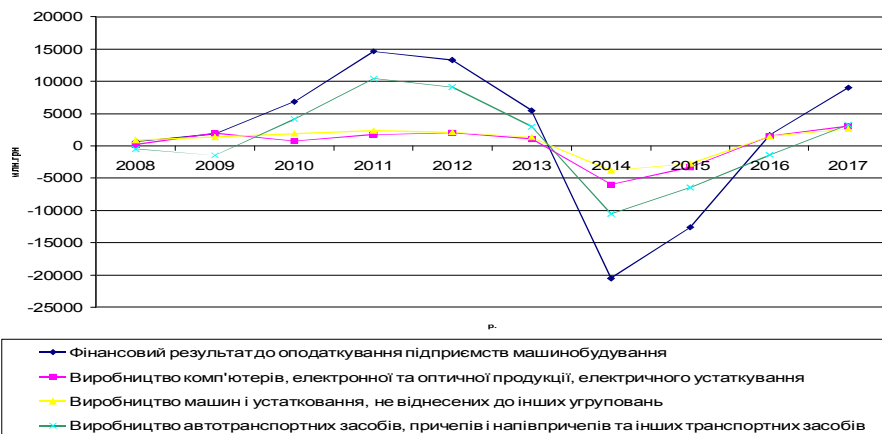
Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств машинобудування за 2008 – 2017 рр. наведена на рис. 2.

На рис. 2. видно, що протягом 2008 – 2017рр. динаміка фінансових результатів, як і у випадку з обсягами виробництва, мала стрибкоподібний характер, що свідчить про нестійкий розвиток підприємств машинобудування.

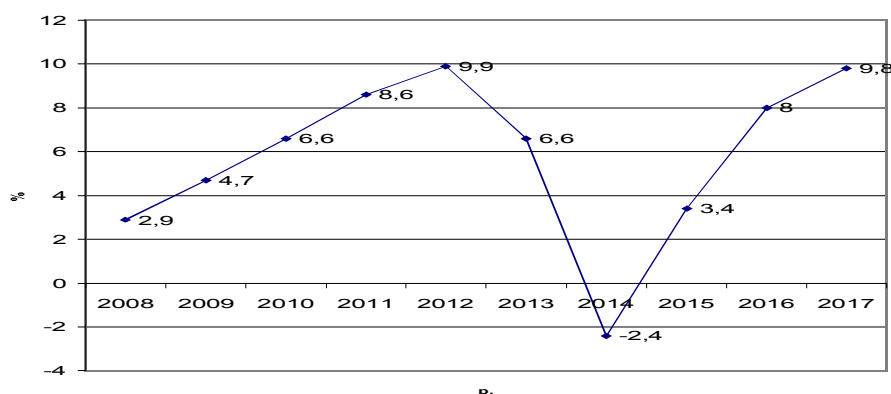
Важливим показником стійкого економічного розвитку підприємств машинобудівної галузі є рентабельність операційної діяльності.

Динаміка рентабельності операційної діяльності підприємств машинобудування за 2008 – 2017 рр. наведена на рис. 3

За даними рис. 3 видно, що протягом 2008 – 2012 рр. рентабельність операційної діяльності підприємств машинобудування зростає з 2,9% до 9,9%; у 2013р. значення показника рентабельності скорочується до рівня 2010р. та становить 6,6%, а у 2014р. рентабельність набуває від'ємного значення та становить -2,4%, що пов'язано з отриманням збитку від операційної діяльності підприємствами машинобудування. Протягом 2015 – 2017 рр. рентабельність операційної діяльності підприємств машинобудування зростає з 3,4% у 2015р. до 9,8% у 2017р., що пов'язано з зростанням прибутку від операційної діяльності підприємств машинобудування.

Рис. 2. Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств машинобудування за 2008 – 2017 рр. [розроблено автором за даними 2-10]

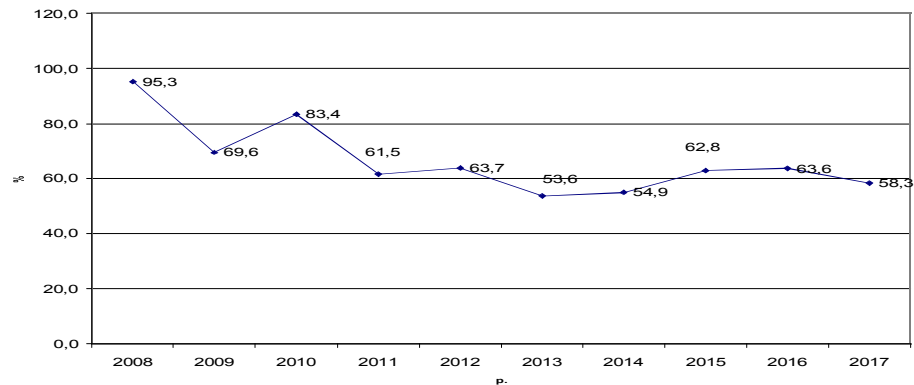

Рис. 3. Динаміка рентабельності операційної діяльності підприємств машинобудування за 2008 – 2017 рр. [розроблено автором за даними 2-10]

Важливим показником стійкого економічного розвитку підприємств машинобудування є стан основних засобів.

Динаміка ступеня зносу основних засобів підприємств машинобудування за 2008 – 2017 рр. наведено на рис. 4.

Дані дослідження динаміки ступеня зносу, наведені на рис. 4 свідчать про високий ступінь зносу основних засобів підприємств машинобудування, який у 2017р. становив 58,3%. Позитивним є значне скорочення ступеню зносу основних засобів порівняно з 2010р., який складав у 2010 р. 83,4%, проте, протягом 2011 – 2017 рр. становив більше 50%, що значно погіршує конкурентоздатність вітчизняних підприємств машинобудівної галузі, а відповідно й їх фінансові результати.

Рис. 4. Ступінь зносу основних засобів підприємств машинобудування за 2008 – 2017 рр. [розроблено автором за даними 2-12]

Висновки.

За результатами дослідження основних показників розвитку, тенденцій та передумов формування стійкого розвитку підприємств машинобудування можна зробити наступні висновки.

1. Стрибокподібна динаміка обсягів виробництва і реалізації продукції, фінансових результатів та рентабельності діяльності підприємств машинобудування протягом 2010-2017рр. свідчить про розбалансований, нестійкий їх розвиток.

2. Протягом 2008 – 2013 рр. загальним фінансовим результатом підприємств машинобудування був прибуток, у 2014 – 2015 рр. — збиток, що пов'язано зі скороченням обсягів виробництва та зниженням ефективності діяльності; у зв'язку зі збільшенням обсягів виробництва і реалізації продукції у 2016-2017рр. загальним фінансовим результатом підприємств машинобудування був прибуток. Отримання підприємствами машинобудування у 2016-2017рр. прибутку і позитивна його динаміка є безумовно, позитивним і оптимістичним.

3. Ступінь зносу основних засобів протягом досліджуваного періоду становив більше 50%, що значно погіршує конкурентоздатність вітчизняних підприємств машинобудівної галузі, а відповідно їх фінансові результати та стримує стійкий економічний розвиток підприємств.

Проведене дослідження вказує на нестійкий та розбалансований розвиток підприємств машинобудування. Тенденції розвитку підприємств машинобудування свідчать про необхідність розробки та впровадження такого механізму їх розвитку, який би надав їм можливості оперативного та адекватного реагувати на збурювання зовнішнього середовища, а також забезпечив поступове й послідовне економічне зростання, і обумовлюють необхідність подальшого дослідження у напрямку розробки механізму стійкого розвитку підприємств.

1. Статистичний збірник «Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності» / [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2009. – 313 с. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 2. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів господарювання» / [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2010.

- 424 с. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 3. Статистичний збірник «Діяльність суб`єктів господарювання» / [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – 431 с. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 4. Статистичний збірник «Діяльність суб`єктів господарювання» / [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 445 с. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 5. Статистичний збірник «Діяльність суб`єктів господарювання» / [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 447 с. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 6. Статистичний збірник «Діяльність суб`єктів господарювання» / [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 435 с. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 7. Статистичний збірник «Діяльність суб`єктів господарювання» / [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 455 с. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 8. Статистичний збірник «Промисловість України в 2007 – 2010 роках» / [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – 307 с. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 9. Сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 10. Статистичний збірник «Основні засоби України за 2000-2010 роки» [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 293с. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 11. Статистичний бюлетень «Основні засоби України за 2014 рік» [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 19с. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 65.012

О.О. Лаврова, Т.М. Погоріла

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

В статті проаналізовано роль і місце стратегічного аналізу при плануванні діяльності підприємства та прийнятті управлінських рішень. Автором визначено роль податкового навантаження у системі зовнішніх факторів діяльності підприємства та його вплив на перспективи аналізу. У статті розкрито основні методи здійснення стратегічного аналізу впливу зовнішніх факторів та етапи його реалізації. В результаті автором обґрунтовано, що аналіз державної податкової політики є невід'ємним компонентом стратегічного аналізу діяльності підприємства.

The article analyzes the role and place of strategic analysis in planning of enterprise activity and making managerial decisions. The author defined the role of the tax burden in the system of external factors of the enterprise and its impact on the prospects of analysis. The article describes the main methods of carrying out a strategic analysis of the influence of external factors and the stages of its realization. As a result, the author substantiates that the analysis of state tax policy is an integral part of the strategic analysis of the enterprise. The author in the article proves the need to analyze the future tax pressure. The Ukrainian system of taxation is constantly changing, which may lead to a change in the range of products, types of activities and business forms. The construction of strategic business plans for the medium term becomes impossible under constant changes in the taxation system. And long-term planning generally loses effectiveness. The taxation system will not be a decisive factor in developing a business development strategy, but it has a significant impact. The management of the company must constantly take into account the tax policy of stimulating or reducing certain types of business.